типу. Визначення ним сталінізму є лаконічним та науково достовірним. Політична система, яка сформувала феномен Сталіна і сталінізму, цілком відповідала їхнім функціональним критеріям. Особистий внесок Конквеста в історіографію сталінізму визнаний його західними колегами – Норманом Наймарком, Лінн Віолою та іншими. Вони розглядали проблеми західної історіографії у контексті ретроспективного аналізу періоду Холодної війни.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Prof. T.S. Soviet Genocide of the Ukrainian People. *The Ukrainian Quarterly*. 1948. Vol.4. №4. P.325–326.
2. Chamberlin W.H. American-Soviet Relations Since Yalta. *The Russian Review*. 1949. №2. P.95–101.
3. Chamberlin W.H. The Cold War: A Balance Sheet. *The Russian Review*. 1950. №2. P.79–86.
4. Chamberlin W.H. Russians against Stalin. *The Russian Review*. 1952. №1. P.16–23.
5. Марочко В. «Остфоршунг» і Голодомор: традиції і стратегії німецькомовної історіографії. *Український історичний журнал*. 2023. №1. С.180–196.
6. Chamberlin W.H. The Stalin Era and Stalin's Heirs. The Russian Review. 1956. №4. P.237–244.
7. Кип Джон, Литвин Альтер. Эпоха Иосифа Сталина в России. Современная историография / перевод с англ. В.И. Матузовой. изд. 2-е, перер. и доп. Москва, 2009. 327 с.
8. Конквест Р. Великий терор. Сталінські чистки тридцятих років / Переклад з англ. Н.Волошинович та З.Корабліної. Луцьк: Волинська мистецька агенція «Терен», 2009. 879 с.
9. Armstrong A. Jhon. Party bifurcation and elite interests. *Soviet Studies*. 1966. №4. P.417–430.
10. Abramovitch R. The Soviet Revolution. London, 1962. 486 p.
11. Конквест Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор / Переклад з англ. Н.Волошинович, З.Корабліної, В.Новак. Луцьк: Волинська мистецька агенція «Терен», 2007. 454 с.

Анатолій Трембіцький

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАУКОВЦЯМИ-ЕМІГРАНТАМИ, ВИХІДЦЯМИ З ПОДІЛЛЯ

У статті розкрито деякі аспекти діяльності членів родини Сіцінських–Чехівських–Січинських–Шандорів, вкоріненої в етносоціокультурне середовище подільського краю, щодо організації, творення та розвитку науково-краєзнавчих осередків (Організаційного ювілейного комітету з відзначення 900-ліття м. Кам'янця-Подільського, Кабінету дослідження Поділля ім. проф. о. Ю. Січинського, Товариства подолян при УВАН) у місцях свого поселення.

Ключові слова: Кабінет дослідження Поділля ім. проф. о. Ю. Січинського, Товариство подолян при УВАН

Anatoly Trembitskyi

REGIONAL RESEARCH ORGANIZATION EMIGRANT SCIENTISTS FROM PODILL

Abstract: The article reveals some aspects of the activities of the members of the Sitsynskyi–Chehivskyi–Sichynskyi–Shandor family, rooted in the ethno-sociocultural environment of the Podil region, regarding the organization, creation and development of scientific and local history centers (Organizational Jubilee Committee for the 900th Anniversary of the City of Kamianets-Podilskyi, the Study Cabinet of Podillia named after Prof. Y. Sichynskyi, the Society of Podolians at UVAN) in their places of settlement.

Keywords: Podillia research office named after Prof. at. Yu. Sichynskyi, Society of Podolians at UVAN

Важливе місце в багатій історико-культурній спадщині України посідає плеяда яскравих, відомих особистостей кінця XIX – початку XXI ст., об'єднана родинним походженням та ідеєю самовідданого служіння українській громаді, її кращому майбутньому. Цілеспрямована, багатогранна і ефективна діяльність членів родини Сіцінських–Чехівських–Січинських–Шандорів, залишила вікопомний, вагомий слід у різних сферах професійного і громадського життя суспільства, позитивно вплинула на просвітництво українців, відчутно примножила освітні і наукові здобутки, досягнення у культурно-мистецькій сфері, їх широке визнання. Вони проводили колосальну працю, організовували, творили та розвивали науково-краєзнавчі осередки в місцях свого поселення.

Активні, творчо натхненні, національно свідомі члени родини Сіцінських–Чехівських–Січинських–Шандорів, зробили значний внесок в організацію та діяльність історико-краєзнавчих інституцій. Вони організовували, творили та розвивали історико-краєзнавчі осередки в місцях свого поселення, намагались надати українцям у цілому світі знання про Україну, її народ, її власну багатовікову історію та культуру, змагання українського народу за свою незалежну державу, за вільне самостійне життя. Своїми працями «викорінювали ті неправдиві погляди, які укорінилися, навіть в освічених чужинців, відносно України і всього українського» [1, с. 2].

Ініціативний гурток кам'янчан і подолян при УВАН в США, за активної участі членів родини, Марії та Ярослава Січинських, Вікентія Шандора та Олени Чехівської [*див. Сіцінська, дружина Володимира Чехівського. – А. Т.*], не полишали ідеї створити науково-краєзнавчі структури щодо вивчення своєї малої батьківщини. Однією з таких

спроб стало створення 28 травня 1966 р., за їх ініціативою Організаційного ювілейного комітету з метою гідного відзначення наприкінці 1968 р. 900-ліття м. Кам'янця-Подільського [2–5]. «Такі ювілейні святкування наших міст не часто зустрічаються, а тим більше такого міста як Кам'янець-Подільський» [6] – «столиці Поділля, міста сивої давнини, що поруч Києва, Чернігова, Володимира-Волинського, Львова, Перемишля, Холма існує в Україні ще з княжих часів» [7]. Не часто маючи можливість говорити про історію та сучасний стан Поділля, члени Комітету з великою увагою поставилися до «ідеї ювілею, і до ювілята міста-музею, і до Поділля – центром якого був і мусить бути в майбутньому Кам'янець-Подільський», оскільки вони вважали, що «ніхто, крім них, не збереже їх (фактів) для історії» [6]. Історичні події, що протягом багатьох століть відбувалися на теренах Поділля «розповідають нам про нашу славну минувшину, а це дає нам змогу краще розуміти сучасність і також здатність вдивлятися в дальші перспективи прийдешности. Наша минувшина зміцнює нашу любов до рідного краю, підтримує в нас віру в ідею існування нашої нації та її поступу. Вона зберігає наш нарід від занепаду» [7].

Перед новоствореною інституцією було поставлено завдання проробити «підготовчу працю для належного відзначення ювілею міста-музею, міста-фортеці, міста культурного центру найкращої провінції України Поділля» [6] та: «1) відзначити ювілей за певною програмою і 2) збирати писані твори, пов'язані з м. Кам'янцем і цілим Поділлям та видати Ювілейний збірник наукових розвідок, спогадів кам'янчан, подолян і не подолян, які були свідками історичних подій на теренах Поділля» [3; 7]. Ювілейний комітет у співпраці з історичною секцією УВАН розробив «Програму відзначення 900-річчя м. Кам'янця-Подільського 7-го і 8-го грудня 1968 року» [8], яка передбачала такі заходи: проведення низки традиційних ювілейних громадських зборів у Нью-Йорку, оприлюднення наукових доповідей з історії та культури Поділля («Історичний нарис про Кам'янець і Поділля», «Історичний нарис Зазбручанського Поділля після поділу Польщі», «Місто Кам'янець після 2-ої світової війни», «Український уряд у м. Кам'янці у 1919–1920 рр.», «Український університет у Кам'янці», «Матеріали до культурно-національного відродження Поділля і його діячі», «Архітектура м. Кам'янця», «Урбаністика м. Кам'янця і Поділля», «Історичний музей Поділля і його творець прот. Юхим Сецінський», «Фолкльор Поділля»), влаштування виставки художніх експонатів, підготовка і видання редакційною комісією на чолі з Костем Туркалом і Григорієм Костюком книжки «Ювілейний збірник Поділля». З метою переведення в життя цієї програми, Комітет утворив комісії: 1) для організації святкових конференцій і рефератів, 2) фінансову, 3) редакційну, 4) виставкову і 5) господарську. Ювілейний збірник планувалося «як початок неперіодичного видання в майбутньому інших збірників про історичне минуле та сучасне становище Поділля», а експонати, зібрані для ювілейної виставки, за згодою авторів та

власників, мали стати основою «Бібліотеки-архіву-музею Поділля» при УВАН в Америці, а склали фонд 262 «Товариство подолян» [6; 7].

За підтримки та «активної участи земляків – кам'янчан і подолян у цілому світі на еміграції сущих» заплановані ювілейні заходи в цілому були реалізовані успішно, окрім видання «Ювілейного збірника». Так, на урочистому засіданні 7 грудня свої доповіді прочитали: проф. о. І. Губаржевський – «Національні риси духового Поділля», д-р В. Омельченко – «Історія м. Кам'янця і Поділля», проф. І. Розгін – «Природні багатства Поділля», д-р Я. Туркало – «Роксоляна-султанша, дочка Поділля». А 8 грудня із доповідями виступили: ген. П. Шандрук – «Кам'янець-Подільський – як пляцдарм боротьби за Україну», В. Гарбер – «Кам'янець-Подільська духовна семінарія», інж. К. Туркало – «Про заснування Українського державного університету в м. Кам'янці-Подільському», ред. Д. Корбутяк – «м. Кам'янець-Подільський під час Другої світової війни», д-р Т. Приходько-Солуха – «Спогад про д-ра К. Солуху», п-ні О. Загайкевич-Мельничук – «Спогад про піонера регіональних збірників проф. В. Загайкевича» [8–11]. А архітектор Ярослав Січинський у доповіді «Спогад про дослідника Поділля протопр. Ю. Січинського», «на підставі відомостей, одержаних від своїх батьків [*Володимира ти Михайлини Січинських. – А. Т.*], поділився цікавими відомостями про великого патріота-подолянина свого діда о. Юхима Січинського [*Є. Сіцінського. – А. Т.*], відомого національного діяча, засновника музею української старовини Поділля, члена реакційної комісії для перекладу св. Письма на українську мову» [9].

Організаційний ювілейний комітет продовжував свою діяльність і після завершення святкувань ювілею Кам'янця-Подільського. 4 вересня 1969 р. президія УВАН на своєму засіданні схвалила його реорганізацію в Управу «Товариства подолян при УВАН у Нью-Йорку» «на зразок регіональних товариств та земляцьких об'єднань інших українських провінцій та країв» та затвердила його головою кам'янчанина, архітектора Михайла Кравчука. Завданням «Товариства подолян» було «перебрати результати праці Ювілейного комітету та продовжити, поширити, поглибити всебічне вивчення Поділля», оскільки «така праця дуже потрібна головним чином тому, що в Україні вивчення Поділля відбувається тенденційно, найбільш важливі факти з історії замовчується, або навіть спотворюється». До співпраці в Товаристві зголосилися й земляки-подоляни інших національностей [6].

8 листопада того ж року пленарна конференція дійсних членів УВАН створила Кабінет дослідження Поділля ім. проф. о. Ю. Січинського при історичній секції УВАН та затвердила його керівником – Ярослава Січинського, внука Є. Сіцінського [12–15], на якого Управа мала великі сподівання, як на молодого та енергійного представника української еміграції [16]. У Кабінеті, успішна праця якого залежала «від спільної участі і матеріальної допомоги подолян у вільному світі»,

повинно було знайти своє місце все, що «стосується Поділля, книжки, картотеки книжок з різних бібліотек і книгозбірень, наукові розвідки не тільки в друкованому, а й рукописному вигляді, спогади, ілюстративні матеріали, експонати музейної вартості» [14; 15]. Основними напрямами його досліджень були: праісторія Поділля (*відповідальний – Ю. Перхорович*); синтетичний огляд історії Поділля у IX–XX ст. (*В. Омельченко*); «мапи і плани Всеподілля, виготовлені інж. Бопланом», заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету (*К. Туркало*); національні риси духовності Поділля (*І. Губаржевський*); природні багатства Поділля (*І. Розгін*); народна освіта на Поділлі до 1917 р. (*А. Постоловський*) та «інші наукові розвідки, монографії відомих визначних діячів-подолян, мемуари й ілюстрації» (*В. Приходько, Т. Приходько та ін*.) [13].

15 листопада 1969 р. подоляни й не подоляни Філадельфії вислухали доповіді В. Омельченка «Кам'янець-Подільський – центр Поділля», Я. Туркала «Султанша Роксолана, дочка Поділля», Т. Приходько «Д-р К. Г. Солуха – лікар і діяч Поділля», І. Коровицького «Кармелюк», а також К. Туркала про недавно померлу визначну подолянку Олену Чехівську, яку поховано у Баунд-Бруку [17].

Станом на кінець 1969 р., як свідчить «Картотека адрес подолян» з архіву ВУАН, Товариство формально налічувало 110 членів [16]. Засідання його Управи проводилися більш-менш регулярно і переважно були присвячені збору матеріалів для підготовки регіонального наукового збірника «Поділля» [12; 18] та збору пожертв на його видання впродовж 1968–1974 рр. [18–26]. 20 вересня 1970 р. чергове зібрання Товариства розглянуло питання щодо «проробленої роботи редколегії» [*голова редакційно-видавничої колегії – К. Туркало*] [14; 15]), «посилення акції пожертв на фонд Товариства» та «біжучі справи» [16].

Справа видання важливого збірника «Поділля» просувалася вперед і загалом було подано 40 статей та зібрано для майбутнього його видання $1.800 і, як писав голова Товариства М. Кравчук у вересні 1974 р., «видання збірника наближається до зреалізування і він частково підготований до друку» [12]. Однак, вже 21 січня 1975 р., тобто за декілька днів до своєї смерті, М. Кравчук у листі до секретаря Товариства С. Бартка з жалем і тривогою писав, що не знає, «що надалі робити в справі видання збірника подолян», оскільки важко скликати збори Товариства, члени якого «ні сюда, ні туда» та ще й зайняли очікувальну позицію «ти – роби, а ми побачимо, що й як». Незважаючи на всі зусилля Управи Товариства, нове американське життя вимагало від його членів все більших зусиль для облаштування власного життя та забезпечення добробуту родини, і вони поступово, в т. ч. і Я. Січинський, відійшли від справ Товариства [16].

На жаль, Регіональний збірник «Поділля» так і не з'явився друком, а більшість надісланих до нього матеріалів, зокрема, спомини Тетяни Приходько [*дів. Солуха, дружина Євгена Приходька. – А. Т.*] «Лікар

Кость Г. Солуха» й досі зберігаються в архіві УВАН у Нью-Йорку, а копія в родинному архіві А. М. Трембіцького (*опубліковано в 2011 та 2017 р.*) [27; 28].

Організаторський талант членів родини Сіцінських-Чехівських-Січинських-Шандорів, які пройшли шляхами гонінь та забуття в Радянській Україні, виявлявся поза межами України, їхній досвід зі створення та організації діяльності історико-краєзнавчих осередків у країнах свого буття з вивчення малої батьківщини засвідчив, що добра ідея не піде намарно, якщо буде підтримана громадянством. Напрацювання членів родини варті наслідування в сучасній Україні і мають бути спрямованні на переконання світової спільноти про відрубність української нації від «братських» сусідів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Заташанський І. Одно з завдань української еміграції. *Тризуб: український тижневик* (Париж). 1930. Ч.°4. 26 січня. С. 2–4.
2. Комітет святкування 900-ліття м. Кам'янця на Поділлі. *Свобода* (Нью-Йорк). 1967. Ч. 41. 8 березня. С. 4.
3. 900 років міста Кам'янця на Поділлю. *Свобода* (Нью-Йорк). 1967. Ч.°11. 29°січня. С. 3.
4. 900-ліття Кам'янця Подільського. *Свобода* (Нью-Йорк). 1969. Ч.°197. 25°жовтня. С. 7.
5. 900-ліття Кам'янця-Подільського. *Свобода* (Нью-Йорк). 1969. Ч.°208. 13°листопада. С. 3.
6. Розгін Іван. Великий задум. *Українські вісті* (Новий Ульм). 1969. Ч. 18. 27 квітня. С. 6.
7. 900 років Кам'янцю на Поділлю. *Гомін України* (Торонто). 1967. № 16. 15 квітня. С. 10.
8. В Ню Йорку відзначатимуть урочисто 900-річчя Кам'янця-Подільського. *Свобода* (Нью-Йорк). 1968. Ч. 224. 4 грудня. С. 1.
9. Присутній. 900-річчя м. Кам'янця-Подільського. *Свобода* (Нью-Йорк). 1969. Ч.°15. 23 січня. С. 4.
10. Урочисте відзначення 900-річчя м. Кам'янця-Подільського. *Свобода* (Нью-Йорк). 1968. Ч. 220. 27 листопада. С. 3.
11. Урочисте відзначення 900-річчя м. Кам'янця-Подільського. *Свобода* (Нью-Йорк). 1968. Ч. 225. 5 грудня. С. 3.
12. Кравчук М., Щербина Н. На черзі «Збірник Подолян». *Свобода* (Нью-Йорк). 1974. Ч. 168. 19 вересня. С. 3.
13. Кравчук Михайло. Кабінет дослідження Поділля. *Свобода* (Нью-Йорк). 1970. Ч.°137. 4 серпня. С. 3.
14. Кравчук Михайло. Справа дослідження Поділля повинна поглиблюватись. *Нові дні* (Торонто). 1969. Ч. 234/235. С. 14.
15. Кравчук Михайло. Справа дослідження Поділля повинна поглиблюватись. *Свобода* (Нью-Йорк). 1969. Ч. 130. 12 липня. С. 3.1741]

16. Легун Ю. В. Товариство подолян при Українській вільній академії наук у США (кінця 1960-х – початку 1970-х рр.). URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/...ist/.../tovarustvo%20podolyan.pdf (дата звернення: 03.03.2024). Назва з екрану.
17. С.°Б. Свято подолян у Філадельфії. *Свобода* (Нью-Йорк). 1970. Ч. 15. 23°січня. С.°4.
18. Розгін Іван. Здійснюється добра ідея. *Свобода* (Нью-Йорк). 1968. Ч.°150. 16°серпня. С. 2.
19. Комітет відзначення 900-річчя Кам'янця-Подільського при УВАН в ЗДА. *Свобода* (Нью-Йорк). 1968. Ч. 50. 15 березня. С. 3.
20. Третій список жертводавців на «Фонд відзначення 900-річчя Кам'янця-Подільського». *Свобода* (Нью-Йорк). 1969. Ч. 102. 3 червня. С.°4.
21. Українська вільна академія наук у США. Фонд Товариства подолян. *Свобода* (Нью-Йорк). 1969. Ч. 239. 31 грудня. С. 3.
22. Українська вільна академія наук у США. Фонд Товариства подолян. *Свобода* (Нью-Йорк). 1972. Ч. 107. 8 червня. С. 3.
23. Фонд «Товариства подолян» при УВАН у ЗСА. *Свобода* (Нью-Йорк). 1971. Ч.°167. 10 вересня. С. 4.
24. Фонд «Товариства подолян» при УВАН. *Свобода* (Нью-Йорк). 1970. Ч.°128. 15°липня. С. 3.
25. 3760. Фонд для відзначення 900-річчя міста Кам'янця-Подільського. Свобода (Нью-Йорк). 1968. Ч. 132. 16 липня. С. 7.
26. 4-ий список жертводавців на Кам'янець-Подільський фонд (Поступлення після березня 1969 року). *Свобода* (Нью-Йорк). 1970. Ч. 15. 23 січня. С. 3.
27. Prychodlo-Solucha Tetajna. Лікар Кость Г. Солуха. Спомин про батька. Родинний архів Миколи Приходька (Нью-Йорк). Машинопис, оригінал, 8 арк. Родинний архів А. М. Трембіцького (Хмельницький). Копія, 8 арк.
28. Трембіцький А. М. Спогади Тетяни Приходько (Солухи) – цінні матеріали до життєпису Костя Солухи. *Вісник Державного архіву Хмельницької області «Подільська старина».* Хмельницький: ФОП Стрихар А. М., 2017. №°2°(2). С.°230–238.